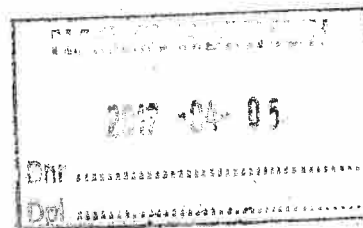

**FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I STOCKHOLM**

Avdelning 31

DOM
2017-03-30
Meddelad i StockholmMål nr
14889-16**KLAGANDE**
Nacka kommun
131 81 Nacka**MOTPART**
Arbetsmiljöverket
112 79 Stockholm**ÖVERKLAGAT BESLUT**
Arbetsmiljöverkets beslut 2016-06-23, se bilaga 1**SAKEN**
Arbetsmiljö

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten ändrar det överklagade beslutet endast på så sätt att den tid då de förelagda åtgärderna senast ska vara vidtagna bestäms till fyra månader från den dag då domen vunnit laga kraft.

Förvaltningsrätten avslår överklagandet i övrigt.

Dok.Id 801083

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
115 76 Stockholm	Tegeluddsvägen 1	08-561 680 00	08-561 680 01	måndag–fredag 08:00-16:30
		E-post: forvaltningsrattenistockholm@dom.se		
		www.domstol.se/forvaltningsratt		

YRKANDEN M.M.

Nacka kommun (kommunen) yrkar i första hand att förvaltningsrätten upphäver Arbetsmiljöverkets beslut och i andra hand att vitet jämkas till noll kr eller till ett belopp som förvaltningsrätten finner skäligt. Till stöd för sin talan anför kommunen bl.a. följande. Den äldsta delen av skolan består av tjocka tegelkonstruktioner vilket utgör en försvårande omständighet vid tillkommande installationer, varför kommunen inte kommer hinna vidta efterfrågade åtgärder till den 1 september 2016. Åtgärdsprocessen avseende ventilationen i den äldsta delen av skolan pågår dock och därmed har ändamålet med vitet förlorat sin betydelse. Eftersom det föreligger särskilda skäl ska vitet annars jämkas.

Arbetsmiljöverket anser att överklagandet ska avslås och yrkar att föreläggandet ska träda i kraft senast fyra månader efter domen vunnit laga kraft. Till stöd för sin talan anför Arbetsmiljöverket bl.a. följande. Kommunen har haft tid på sig att åtgärderna bristerna då krav rörande luftkvalitén i skolan redan ställdes i ett beslut från Arbetsmiljöverket den 10 april 2015. Såsom framgår av det överklagade föreläggandet är luftkvalitén i skolan bristfällig och måste åtgärdas så att inte personal och elever riskerar att drabbas av ohälsa. Det aktuella vitesbeloppet är rimligt med hänsyn till vad Arbetsmiljöverket tror krävs för att förmå kommunen att följa föreläggandet.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Fråga i målet är om Arbetsmiljöverket har haft fog för att förelägga kommunen att vid vite om 2 000 000 kr vidta åtgärder med anledning av skolans bristfälliga luftkvalité.

En arbetsgivare är skyldig att vidta alla åtgärder som krävs för att förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall. Utgångspunkten är att allt

sådant som kan leda till ohälsa eller olycksfall ska ändras eller ersättas så att risken undanröjs. Det är ytterst arbetsgivaren som ska ansvara för att arbetsförhållandena inte innebär en risk för de anställda. Av förarbetena till arbetsmiljölagen kan man utläsa att ett föreläggande eller förbud enligt arbetsmiljölagen är till för att säkerställa efterlevnaden av arbetsmiljölagsstiftningen. Vid tiden för ingripande behöver det därför ännu inte ha inträtt något missförhållande i skyddshänseende. Det räcker att Arbetsmiljöverket anser att behov föreligger för att ingripa med ett föreläggande i förebyggande syfte (se prop. 1976/77:149 s. 422). Bestämmelserna i arbetsmiljölagen ger Arbetsmiljöverket ett betydande handlingsutrymme vid tillsyn av att lagen följs och vid meddelande av de förelägganden eller förbud som kan behövas (jfr RÅ 2010 not. 38). De åtgärder som krävs för att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt uppnå en god arbetsmiljö får dock inte vara oproportionerliga i förhållande till de eftersträlvade effekterna (se prop. 1976/77:149 s. 252 f.).

Av utredningen i målet framgår att bristerna avseende bl.a. luftkvalitén uppmärksammades vid en inspektion i mars 2014 samt att Arbetsmiljöverket med anledning av detta förelade kommunen att vid vite om 1 000 000 kr vidta åtgärder för att garantera tillfredsställande luftkvalité i skolans lokaler. Vid inspektion den 10 december 2015 framkom att vissa brister alltjämt kvarstod varpå kommunen på nytt förelades att vid vite om 2 000 000 kr vidta åtgärder.

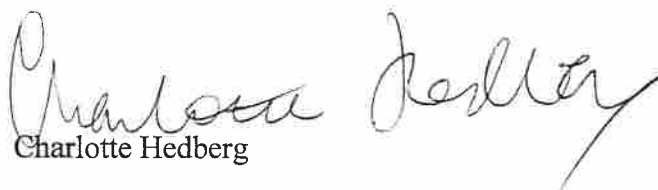
Förvaltningsrätten finner inte skäl att ifrågasätta det underlag i form av mätningar m.m. som ligger till grund för föreläggandet. Mot bakgrund av vad som framkommit i målet anser förvaltningsrätten att det står klart att kommunen, varken vid tillfället för inspektionen den 10 december 2015 eller vid tidpunkten för utfärdandet av det aktuella föreläggandet, uppfyllde kraven i bl.a. 16 § Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2009:2) om arbetsplatsens utformning, eftersom bl.a. luftväxlingen i skolans lokaler var otillfredsstäl-

lande. Med beaktande av att de i målet aktuella bristerna har varit kända för kommunen i över två års tid och trots detta inte till fullo har åtgärdats, anser förvaltningsrätten att Arbetsmiljöverkets föreläggande var nödvändigt för att säkerställa efterlevnaden av arbetsmiljölagstiftningen. Enligt förvaltningsrättens mening är föreläggandet inte heller att anse som oprecist, oproportionerligt eller orimligt i förhållande till det eftersträvade syftet. Det har inte heller framkommit skäl att betrakta vitesbeloppet i sig som oskäligt.

Förvaltningsrätten har då särskilt beaktat dels att kommunen utan framgång tidigare har förelagts att vid vite om 1 000 000 kr åtgärda de alltjämt aktuella problemen med skolans ventilation, dels intresset av att de förelagda åtgärderna vidtas så att hälsoriskerna för elever och skolpersonal undanröjs. Vad kommunen har anfört om skolans konstruktion och den pågående åtgärdsprocessen förändrar inte denna bedömning. Arbetsmiljöverket har därmed haft fog för sitt beslut och överklagandet ska således avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga 2 (DV 3109/1A).

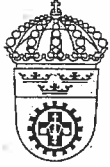

Charlotte Hedberg

Rådman

Nämndemännen Hans Bonnevier, Lars Herling och Sven Ljungberg har också deltagit i avgörandet.

Förvaltningsrättsnotarien Anna Vikström har föredragit målet.

Bilaga 1

Nacka Kommun

Enheten för region öst
Helene Eklöf, 010-730 94 79

131 81 NACKA

Delgivning

Föreläggande med vite

Ert org. nr 212000-0167
Arbetsställe Saltsjöbadens Samskola
Besöksadress Samskolevägen 1, Saltsjöbaden

Beslut

1. Vi förelägger er vid vite på 2 000 000 kronor senast den 1 september 2016 ha genomfört följande åtgärder vid arbetsstället ovan. Reglerna om att vi har rätt att fatta beslut om föreläggande och förena beslutet med vite finns i 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen.

Föreläggandet ska, med stöd av 9 kap. 5 § arbetsmiljölagen, gälla omedelbart.

Luftkvalitet

Ni ska se till att ventilationen i samtliga klassrum, arbetsrum och personalrum är så ordnad och har sådana system för luftväxling och uppfångande av luftföroreningar, att luftkvalitén i vistelsezonen är tillfredsställande.

För att luftkvalitén i vistelsezonen ska anses som tillfredsställande ska uteluft tillföras med minst 7 l/s per person som normalt vistas i lokalerna samtidigt (både arbetstagare och elever) med ett tillägg på lägst 0,35 l/s och m² golvarea.

Ni ska således för varje klassrum, arbetsrum och personalrum som ni använder skriftligen redovisa följande värden:

- tillförd luft (l/s)
- m² golvarea
- antal personer som normalt vistas där (både arbetstagare och elever).

Se 3 kap. 2 - 2 a §§ och 7 kap. 3 § arbetsmiljölagen samt 16-17 och 19-20 §§ Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2009:2) om arbetsplatsens utformning.

Upplysning

Fläktstyrd till- och frånluft är det ventilationssystem som har de bästa förutsättningarna att klara en god luftkvalitet utan drag i alla lokaler. För att undvika drag kan uteluften behöva förvärmas under den kalla årstiden. Om uteluften är förorenad behöver den renas.

2. Vi förelägger er också vid vite av 2 000 kr att meddela oss om er verksamhet övergår till att drivas av en annan fysisk eller juridisk person. Ange namn, organisationsnummer och adress på den som har övertagit verksamheten. Kravet om att ni ska meddela oss gäller till dess att vi avslutar ärendet. Reglerna om att vi har rätt att få den information som vi behöver för vår tillsyn finns i 7 kap. 3 § arbetsmiljölagen.

Vad är föreläggande och vite?

Ett föreläggande är ett beslut av en myndighet som innebär att den som beslutet gäller ska genomföra en viss åtgärd. Ett föreläggande kan förenas med vite, vilket betyder att den som inte följer föreläggandet kan tvingas betala en summa pengar.

Arbetsgivaren har alltid ansvaret för arbetsmiljön

Ni som arbetsgivare ska göra det som behövs för att ingen av era arbetstagare skadar sig eller blir sjuk på grund av arbetet. Reglerna om detta finns i arbetsmiljölagen. Ert ansvar för arbetsmiljön gäller även under tiden ni har på er att åtgärda bristerna.

Skäl för vårt beslut

Den 10 december 2015 inspekterade Arbetsmiljöverket ert arbetsställe ovan med syfte att följa upp de krav vi tidigare ställt genom beslut om föreläggande med vite (vår beteckning 2014/10388) efter tillsynen inom ramen för Arbetsmiljöverkets nationella inspektionsaktivitet Skolan 2013-2016.

Vid den uppföljande inspektionen den 10 december 2015 framkom att följande brist finns kvar.

Ni kan inte visa att luftflödena är anpassade för det antal personer (både arbetstagare och elever) som vistas i samtliga klassrum, arbetsrum och personalrum.

Ni redovisade dokumentation från den obligatoriska ventilationskontrollen (OVK) för arbetsstället, som genomfördes den 1 april 2015. Vidare uppgav ni att det kvarstår att göra beräkningar på huruvida de uppmätta luftflödena är tillräckliga för det antal personer som vistas i lokalerna. Därefter kan ställning tas till eventuella åtgärder vilket antas kunna ske i januari 2016.

Givna möjlighet att lämna synpunkter på villkoret och tidpunkterna har ni yttrat er i två skrivelser och anfört bland annat följande.

I skrivelsen, som kom in till oss den 1 mars 2016 informerade ni om att arbete pågår med luftmätningar i skolan. Om resultatet, som beräknades vara klart till den 28 mars 2016, skulle kräva det så avsåg ni att inkomma med åtgärdsplan senast innan höstterminens slut.

I skrivelsen, som kom in till oss den 24 mars 2016, anger ni följande om vad som framkom genom luftmätningarna som gjorts i fem rum, där ni även gjort koldioxidmätningar:

- Klassrum 1313, 26 elever och 1 lärare, luftflöde 120/90
- Lärarrum 1311, 4 lärare, luftflöde 50/43
- Rum 1309 (G10), 36 kvadratmeter, 26 elever och 1 lärare, luftflöde 80/70
- Rum 3237, 58 kvadratmeter, 26 elever och 1 lärare, luftflöde 220/198
- Träslöjd 1253, luftflöde 350/383

Ni har i skrivelsen konstaterat att "samtliga rum utom 3237 och 1253 med låga till- och frånluftflöden inte räcker till för elevantalet för att uppfylla kravet på koldioxidhalt under 1 000 ppm över tid. Luftflödena är således inte tillräckliga för det antal personer som vistas i rum 1309, 1311 och 1313."

För att åtgärda problemen avser ni att återta avställd lokalyta/rum på plan 3 och 4. Samtliga rum i Samskolan med låga till- och frånluftflöden kommer att identifieras genom mätningar. Åtgärderna beräknas vara färdiga till höstterminen 2016.

Arbetsmiljöverket gör följande bedömning

1. Av 3 kap. 2 § arbetsmiljölagen framgår att arbetsgivaren ska vidta alla åtgärder för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall.

Av 3 kap. 2 a § arbetsmiljölagen framgår att arbetsgivaren ska planera, leda och kontrollera verksamheten på ett sätt som leder till att föreskrivna krav på en god arbetsmiljö uppnås.

Vi bedömer att luftkvaliteten i skolans lokaler är bristfällig. Luftväxlingen bedöms vara otillräcklig i förhållande till den verksamhet som bedrivs där, vilket innebär att det finns risk för ohälsa hos arbetstagare och elever vid vistelse i lokalerna. Åtgärder behöver därför vidtas så att luftkvaliteten i vistelsezonen i samtliga klassrum, arbetsrum och personalrum är tillfredsställande.

Mot denna bakgrund finns skäl att förelägga er att åtgärda bristerna och förena föreläggandet med ett vite på 2 000 000 kronor.

2. Arbetsmiljöverkets erfarenhet är att verksamheter, som vi har tillsynsärenden på, ibland överläts eller på annat sätt övergår till att drivas av annan fysisk eller juridisk person, utan att vi får kännedom om detta. Det får till följd att de krav/villkor som vi har ställt mot den ursprungliga verksamhetsutövaren inte gäller mot den nya fysiska eller juridiska personen som bedriver verksamheten.

Det är mot den bakgrunden som föreläggandet om skyldigheten att meddela eventuell verksamhetsövergång ska ses. Föreläggandet bör förenas med ett vite som kan bestämmas till skäligt belopp enligt ovan.

Arbetsmiljöverket har redan tidigare, se beslut den 10 april 2015 i ärende 2014/10288, ställt krav avseende luftkvalitet. Därför bedömer verket det vara av vikt att rättsverkningarna av detta föreläggande inte ska kunna uppskjutas ytterligare. Av detta skäl beslutar verket att föreläggandet ska gälla omedelbart enligt 9 kap. 5 § arbetsmiljölagen.

Meddela oss när ni uppfyllt kraven

När ni har uppfyllt kraven ska ni meddela oss. Skriv vår beteckning 2016/003816 i meddelandet. Reglerna om att vi har rätt att få den information som vi behöver för vår tillsyn finns i 7 kap. 3 § arbetsmiljölagen.

Ärendet har prövats vid Arbetsmiljöverkets kontor i Stockholm och har avgjorts av sektionschefen Marianne Martin i närvaro av juristen Viktoria Hoff efter föredragning av arbetsmiljöinspektören Heléne Eklöf.

Marianne Martin

Kopia skickad till:

E-post samskolan@nacka.se (Saltsjöbadens Samskola)

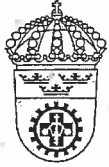
E-post einar.fransson@nacka.se (produktionsdirektör Einar Fransson)

E-post barbro.widlund.ivarson@nacka.se (rektor Barbro Widlund Ivarson)

E-post irene.vigolo@nacka.se (skyddsombudet Irene Vigolo)

E-post carl.emanuelsson@nacka.se (skyddsombudet Carl Emanuelsson)

Om ni vill överklaga

Ni kan överklaga vårt beslut till Förvaltningsrätten i Stockholm, men ni ska skicka överklagandet till oss för att vi ska kontrollera att det har kommit in i rätt tid. Vi prövar också om det finns skäl att ändra vårt beslut.

Vi måste få överklagandet inom tre veckor från den dag ni fick del av beslutet. Annars kan överklagandet inte prövas.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, och om vi inte ändrar beslutet på det sätt som ni har begärt, så skickar vi överklagandet till förvaltningsrätten.

Ange vilket beslut som överklagas. Hänvisa till vårt ärendenummer och datumet för beslutet. Berätta hur ni vill att beslutet ska ändras och varför.

Överklagandet ska också innehålla följande uppgifter om er:

- namn
- personnummer eller organisationsnummer
- postadress och e-postadress
- telefonnummer (hemligt telefonnummer behöver bara lämnas om domstolen begär det)

Om ni har ett ombud ska ombudets namn, postadress, e-postadress och telefonnummer anges.

Vår adress:
Arbetsmiljöverket
112 79 Stockholm

Vår e-postadress:
arbetsmiljoverket@av.se

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm. **Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.**

För att kammarrätten ska kunna ta upp Ett överklagande måste Er skrivelse ha kommit in till förvaltningsrätten inom tre veckor från den dag då Ni fick del av domen/beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att besvärshandlingen kommer in nästa vardag.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag beslut meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nås för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.
2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.